

Sc. in Pedagogy, Associate Professor at Marketing and Business Management Department of Educational-scientific Institute of Economics and Business Education, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna.

Circle of scientific interests: modernization of higher education, training of future managers in agrarian universities, comparative analysis.

KARYCHKOVSKA Svitlana Petrivna – PhD.

in Pedagogy, Associate Professor at the Ukrainian and Foreign Languages Department, Uman National University of Horticulture.

Circle of scientific interests: pedagogics, modernization of higher education, foreign languages, comparative analysis.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2019 р.

УДК 37.376

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.5

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>

e-mail: kuchay@ukr.net

ШИНКАРУК Василь Дмитрович –

доктор філологічних наук, професор,
декан гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

e-mail: vashyn2010@ukr.net

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології,
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0448-0852>

e-mail: tetyanna@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Українське державотворення на сучасному етапі характеризується глобальним реформуванням усіх сфер соціального життя. Реалізація інклюзивного підходу до навчання дітей з особливостями психофізичних станів розглядається в контексті перспектив і можливостей подальшого розвитку системи спеціальної освіти. Провідні напрями нової парадигми спеціальної педагогіки визначаються гуманізацією, фундаменталізацією та інтеграцією. В гуманістичній інтерпретації мета спеціальної освіти полягає у включенні людини в широкі соціальні стосунки з урахуванням її особистісного розвитку та індивідуальних потреб. На сьогодні спеціальна освіта в Україні представлена системою диференційованого навчання, яке здійснюється в навчальних закладах та установах інноваційного типу: реабілітаційних, оздоровчих, соціально-педагогічних та психолого-медико-педагогічних центрах. Основними державними освітніми закладами для дітей з особливостями психофізичного розвитку є спеціальні дитячі дошкільні заклади, загальноосвітні школи-інтернати, навчально-реабілітаційні центри та спеціальні класи при цих закладах. Спеціальні навчальні заклади

для дітей з особливостями психофізичного розвитку реалізують програми початкової, основної та середньої (повної) загальної освіти, складені на основі Державного стандарту спеціальної освіти. Структура спеціальної (інклюзивної) освіти в Україні представлена 8-ми типами спеціальних закладів для дітей з порушеннями слуху, слабочуючих, з порушеннями зору, слабозорих, з тяжкими порушеннями мовлення, для розумовідсталих, з порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку [1].

Мета статті – дослідити теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інклюзивного навчання у закладах вищої освіти займалися такі вчені: Н. А. Бастун, С. Богданова, І. Д. Зверева, І. Єрмаков П. М. Таланчук, Г. В. Оникович, І. Б. Іванова, Р. І. Кравченко, Н. Софій, М. І. Томчук, Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд та інші).

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивне навчання є основою і найбільш ефективною формою здобуття якісної освіти людьми з особливими потребами. Але ця форма навчання обмежується переважним охопленням дітей з порушеннями психофізичного розвитку

дошкільного і молодшого шкільного віку при існуючій нагальній потребі його широкого впровадження у ЗВО. Розробка і практичне втілення шляхів впровадження інклюзивного навчання в інтегрованих закладах освіти відповідає сучасним прогресивним світовим тенденціям забезпечення якісної вищої освіти молоді з особливими потребами, прийнятому в Україні курсу на впровадження інтегрованого навчання та напрямом діяльності в розбудові системи інклюзивного навчання студентів [2].

В Україні модель інклюзивної освіти почала набувати значення переважно за ініціативи громадських організацій. На сьогодні в ряді обласних центрів нашої держави діють відповідні заклади. Один із перших таких навчальних закладів, створений у м. Києві у 2005 році, з метою забезпечення батьків інформаційною підтримкою для задоволення їхнього професійного росту у відстоюванні прав та інтересів дітей з особливими освітніми потребами, оцінювання потреб і забезпечення надання освітніх, соціальних та інших послуг сім'ям дітей з особливими освітніми потребами. Цей освітній центр реалізує особистісно-зорієнтований, інклюзивний підхід у навчанні та розвитку дітей від народження до десяти років. Метою діяльності центру є забезпечення батьків інформаційною підтримкою для задоволення їхнього професійного росту у відстоюванні прав та інтересів дітей з особливими освітніми потребами. Центр працює для того, щоб батьки отримали широкий спектр послуг безпосередньо в закладі освіти, де навчаються їхні діти. Його ресурси спрямовані на стимуляцію рівноправності учнів та їх багатоаспектної участі в житті групи, на розвиток у всіх дітей необхідних для спілкування навичок.

Україна не може сліпо скопіювати досвід інших країн через різні економічні, етнографічні умови та різний менталітет, вона створює свій шлях розвитку інклюзивного навчання. В нашій країні початок інтеграційних процесів «особливих дітей» у масову шкільну систему почався з 90-х років минулого століття. У 2001 р. Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки АПН України та Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» започаткували науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах», основна мета якого є розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей в соціальне середовище з урахуванням

їхніх типологічних та індивідуальних особливостей. Але остаточно інклюзивна освіта стала підтримуватись законодавчою базою України з 2010 року, коли до Закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни, згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади могли повноправно створювати спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими потребами [3].

В Україні інклюзивні зміни в освіті особливо активно запроваджуються упродовж останніх 5-8 років. Відповідно, змінюється й класична школа. Вона стає інклюзивною, тобто такою, яка орієнтується на будь-яку дитину з будь-якими освітніми потребами. Саме вчитель стає тією рушійною силою, яка уможливує впровадження вказаної форми навчання в практику загальноосвітньої школи. Власне, від того, наскільки творчо та професійно педагог підійде до вирішення проблеми освіти «особливих» учнів в інклюзивному класі, і залежить ефективність процесу інклюзивної освіти в цілому [4].

Інклюзивна освіта базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання. Інклюзивну освіту, як систему освітніх послуг, має забезпечувати інклюзивна школа – заклад освіти, що адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує наявні в громаді ресурси, залучає батьків, фахівців спеціальних послуг відповідно до потреб кожної дитини, забезпечує сприятливий клімат в освітньому середовищі.

Основні принципи інклюзивного навчання: всі діти мають навчати разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними; школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види й темпи навчання; забезпечення якісної освіти для всіх завдяки відповідному навчально-методичному забезпеченню, застосуванню організаційних заходів, розробці стратегії викладання, використанню ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами; діти з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – всі діти – цінні й активні члени суспільства.

Навчання в інклюзивних освітніх закладах корисне як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому. Взаємодія зі здоровими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному,

соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Інклюзивна освіта є однією з тих концепцій, яка вимагає зміни усталених уявлень, що формувалися протягом багатьох десятиліть в усіх учасників системи освіти. Розгляд освіти через призму інклюзивності означає зміну уявлень про те, що проблемою є дитина, і перехід до розуміння того, що змін потребує сама система освіти. Варто наголосити на тому аспекті, що інклюзивна освіта не буде побудована швидко, це довгостроковий проект, який передбачає, насамперед, формування професійно-особистісної готовності усіх учасників педагогічного процесу, і зокрема вчителів початкової школи до роботи в інклюзивних умовах [6].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Інклюзивна освіта як соціально-педагогічний феномен: науково-додатковий бібліографічний показник / уклад.: І. О. Железняк, В. В. Косенко, Н. А. Чайка; передмова Н. А. Чайки. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 208 с.
2. Чайковський М. Є. Досвід впровадження інклюзивного навчання в університеті «Україна». Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – № 2. 2010. – С. 8–11.
3. Клімчук В. А., Чайковський М. Є. Впровадження інклюзивного навчання в Україні. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – №1 (9). 2014. – С. 52–55.
4. Четверікова Н. В. Проблема педагогічної майстерності вчителя в умовах інклюзивної освіти URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>
5. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник: / за заг. ред. Колупасової А. – А. К.: «А. С. К.», 2012. – 308 с.
6. Садова І. Особливості підготовки майбутнього вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 14. 2015. – С. 313–318.

REFERENCES

1. *Inklyuzivna osvita yak sotsial'no-pedahohichnyy fenomen* (2013). Sumy.
2. Chaykovskyy, M. YE. (2010) *Dosvid vprovadzhennya inklyuzivnoho navchannya v universyteti «Ukrayina»*. [Experience of implementation of inclusive education at the University of Ukraine]. Khmenytskiy.
3. Klimchuk, V. A., Chaykovskyy, M. YE. (2014). *Vprovadzhennya inklyuzivnoho navchannya v Ukrayini*. [Implementation of inclusive learning in Ukraine]. Khmelnytskyi.
4. Chetverikova, N. V. *Problema pedahohichnoyi maysternosti vchytelya v umovakh inklyuzivnoyi osvity*. [The problem of teacher's pedagogical skills in the conditions of inclusive education] URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>
5. *Osnovy inklyuzivnoyi osvity* (2012). [Fundamentals of inclusive education].
6. Sadova, I. (2015). *Osoblyvosti pidhotovky maybutnoho vchytelya do navchannya ditey z osoblyvymy potrebamy v umovakh inklyuzivnoyi osvity*. [Peculiarities of future teacher preparation for teaching children with special needs in inclusive education].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні.

ШИНКАРУК Василь Дмитрович –

доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні.

БІДА Олена Анатоліївна – доктор

педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології, Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KUCHAI Olexander Volodymyrovych –

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: theoretical principles of inclusive learning in Ukraine.

SHYNKARUK Vasylyi Dmytrovych – Doctor of Philology, Professor, Dean of the Faculty of Humanities and Pedagogics National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: theoretical principles of inclusive learning in Ukraine.

BIDA Olena Anatoliivna – Doctor Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Chair of Pedagogy and Psychology, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Beregovo, Ukraine.

Circle of scientific interests: theoretical principles of inclusive learning in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2019 р.